

Universitätsbibliothek Wuppertal

Auli Gellii Noctes Atticae

Gellius, Aulus

Lugd. Batavorum, MDCLXXXVIII

Liber nonus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1123](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1123)

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri si sursum quid mittas, quam si deorsum.

Q. Claudius in undevicesimo annali, quum oppidum à Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret, ita scripsit; Sagittarius cum funditore utrimque summo studio spargunt fortissime. sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas hoc interest, nam neutrum potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optime. quare milites Metelli sauciabantur multo minus, & quod maxime opus erat, a pinnis hostis defendebant facillime. Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem cur hoc ita usu veniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contingi magis directionesque ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quàm deorsum: quum proclivior faciliorque jactus sit ex supernis in infima, quam ex infimis in superna. tum Julianus comprobato genere quaestionis, Quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici potest. faciliorem jactus est, sicuti dixisti, si desuper jacias si quid jacere tantum velis, non ferire; sed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigendusque est, tum, si in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis praecipitanti ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. at si in editiora mittas, & ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos conlinees, quo modus a te datus tulerit, eo telum ibit, quod jeceris. Ad hanc fermè sententiam Julianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum fermocinatus est.

Quod

Quod autem ait idem Q. Claudius: à pinnis hostis defendebant facillimè; animadvertendum est, usum esse eum verbo *defendebant*, non ex vulgari consuetudine, sed admodum propriè & Latinè. nam *defendere*, & *offendere*, inter sese adversa sunt, quorum alterum significat, ἐμποδῶν ἔχειν, alterum, ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι. quod hoc in loco in Q. Claudio dicitur.

C A P. II.

Quibus verbis notavit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem.

AD Herodem Atticum, consularem virum ingenioque amœnò & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsentibus, palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem usque porrecta; ac petiit æs sibi dari εἰς ἀπρῆς. tum Herodes interrogat quis homo esset. atque ille, vultu sonituque vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; & mirari quoque addit, cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, barbam & pallium; philosophum nondum video. quæso autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas. ut esse te philosophum noscitemus? interibi quum aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem esse dicerent & nulli rei, incolamque esse sordentium ganearum; ac nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incesse: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid aris, cuiusmodi est; tamquam homines, non tamquam homini.* & iussit dari precium panis triginta dierum. tum nos adspiciens qui eum sectabamur, *Musonius*, inquit, *ærufcanti cuipiam id genus, & philosophum sese ostentanti dari iussit mille nummum, & quum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum & maliciosum, nulla re bona dignum;*

dignum: tum Musonium subridentem dixisse ajunt; ἀξι-
 ὄν ἐστιν ἀξιοῦν. sed hoc potius, inquit, dolori mihi &
 aegritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque pro-
 bra nomen usurpant sanctissimum, & philosophi apellan-
 tur. majores autem mei Athenienses nomina juvenum for-
 tissimorum Harmodii & Aristogitonis, qui libertatis recipe-
 randa gratia Hippium tyrannum interficere adorsi erant,
 ne umquam servis indere liceret, decreto publico sanxe-
 runt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ de-
 vota servili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen
 philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsorde-
 scere? simili autem, inquit, exemplo ex contraria specie
 antiquos Romanorum audio prænomena patriciorum quo-
 rundam malè de republica meritorum, & ob eam causam
 capite damnatorum, censuisse ne cui ejusdem gentis patri-
 cio inderentur: ut vocabula quoque eorum defamata atque
 demortua cum ipsis viderentur.

C A P. III.

*Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super
 Alexandro recens nato.*

Philippus Amyntæ filius, terræ Macedoniae rex,
 cujus virtute industriaque Macedoniae locupletissimo im-
 perio aucti gentium nationumque multarum potiri cœ-
 perant, & cujus vim atque arma toti Græciæ cavenda
 metuendaque inclutæ illæ Demosthenis orationes con-
 cionesque vocificant, is Philippus, quum in omni fere
 tempore negotiis belli victoribusque affectus exercitusque
 esset; à liberali tamen Musa & à studiis humanitatis nun-
 quam abfuit, quin lepide comiterque pleraque & faceret
 & diceret. feruntur aded libri epistolarum ejus munditiæ
 & venustatis & prudentiæ plenarum. velut sunt illæ lit-
 teræ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi A-
 lexandrum nunciavit. ea epistola, quoniam curæ dili-
 gentiæque

gentiæque in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda visa est ad commovendos parentum animos. exponenda igitur est ad hanc ferme sententiam. Philippus Aristoteli salutem dicit. Filium mihi genitum scito. quod equidem dīs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo quod eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. spero enim fore, ut eductus eruditusque abs te dignus existat & nobis & rerum istarum susceptione. ipsius autem Philippi verba hæc sunt: Φίλιππος Ἄριστοτέλει χαίρειν. Ἰδοὺ μοὶ γεγονότα υἱόν. πολλὸν ἐν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, ἐχέτω δὲ ἄπὸ τῆς γενέσεως τῆς παιδὸς, ὡς ἄπὸ τῶν κτῆτων ἢ τῶν ζῴων ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ, αὐτὸν ἐπὶ σὺν τρεφέντα καὶ παιδιδάξεντα, ἀξίον εἶσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

C A P. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris & exitiosis fascinationibus, atque inibi de feminis repente versis in mares.

QUM è Græcia in Italiam rediremus, & Brundisium iremus; egressique è navi in terram in portu illo incluto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo, *πραπετην*, appellavit; fasces librorum venalium expositos vidimus. atque ego avidè statim pergo ad libros. erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ; scriptores veteres non parvæ auctoritatis, Aristæas Proconnesius & Isigonus Nicæensis & Ctesias & Onesticritus & Polystephanus & Hegesias. ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant, & habitu adspectuque tætro erant. accessi tamen, percunctatusque precium sum: & adductus mira atque insperata vilitate, libros plurimos are paucio emo; eosque omnes duabus proximis noctibus cursum transeo: atque

in legendo carpsi exinde quædam & notavi mirabilia & scriptoribus fere nostris intentata; eaque his commentariis adpersi: ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & *ἀνύκτος* in istiusmodi rerum auditiones reperiatur. erant igitur in illis libris scripta hujuscemodi: Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septemtrionibus atatem agunt, corporibus hominum vesci ejusque victus alimento vitam ducere & *ἀνδρωποφάγους* nominari: item esse homines sub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaspi; quæ fuisse facie Cyclops poetæ ferunt: alios item esse homines, apud eandem cœli plagam, singulariæ velocitatis; vestigia pedum habentes retrò porrecta, non, ut cæterorum hominum, prospectantia: præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescant, & plus cernant oculis per noctem, quàm inter diem: item esse compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longè colunt, cibum capere semper diebus tertiis, medio abstinere. id etiam in isdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi; esse quasdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effascinantium, qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eosque ipsos mares feminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupulas in singulis oculis binas habere. item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus & latrantibus; eosque vesci avium & ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis

terras

terras miracula homines, qui monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, vivacissimæ pernicitatis: quosdam etiam esse nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam verò egreditur omnem modum admirationis, quòd idem illi scriptores gentem esse ajunt apud extrema Indiæ, corporibus hirtis & avium ritu plumantibus, nullo cibatu vescentem, sed spiritum florum naribus hausto victitantem: Pygmæos quoque haud longè ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quàm pedes duo & quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. sed, quum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis. libitum tamèn est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro naturalis historiæ septimo scripsit. Verba igitur, quæ infra posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt ut neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum poetarum de Cæride & Cæneo cantilæna. *Ex feminis, inquit, mutari in mares non est fabulosum. invenimus in annalibus Q. Licinio Crasso Casio Longino Consulibus; C. Asinii puerum factum ex virgine sub parentibus; jussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum esse a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusa fuisse; nupsisse etiam; mox barbam & virilitatem provenisse uxoremque duxisse: ejusdem sortis & Smyrna puerum, a se visum. ipse in Africa vidi mutatum in marem, die nuptiarum L. Cossicium civem Thyssritanum: vivebatque quum proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro verba hæc scripsit: Gignuntur homines utriusque sexus; quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis.*

C A P. V.

Diversa nobilium philosophorum sententia de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philosophi quibus decreta Epicuri insectatus est.

DE voluptate veteres philosophi diversas sententias dixerunt. Epicurus voluptatem summum bonum esse ponit; eam tamen ita definit, *ζαρηὸς διαφῆς κατῆσιμα*. Antisthenes Socraticus summum malum dicit, ejus namque hoc verbum est: *μανείλω μᾶλλον ἢ ἡδέειλω*. Speusippus vetusque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum autem esse quod utriusque medium foret. Zeno censuit voluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Græco vocabulo *αἰδιάφορον* appellavit. Critolaus Peripateticus & malum esse voluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias. Plato ante hos omnis ita variè & multiformiter de voluptate disseruit; ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, videantur ex sermonum ejus fontibus profluxisse: nam proinde unaquaque utitur, ut & ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, & causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult, ratio desiderat, Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri esset; in ore atque in lingua habebat verba hæc Hieroclis Stoici viri sancti & gravis: *ἡδονῆς τέλει ὁ πόρνης δόγμα ἐκ εἶν πορνεία, εἰδὲν πόρνης δόγμα.*

C A P. VI.

Verbum, quod est ab ago, frequentativum, in prima syllaba quoniam fit modulo pronunciandum.

AB eo quod est, ago, & egi, verba sunt quæ appellantur grammatici frequentativa, *actito*, & *actitavi*. hæc quosdam non sanè indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram corripiant: rationemque dicunt, quoniam in verbo principali, quod est ago, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod est edo, & ungo, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, *esito*, & *unctito*, quæ sunt eorum frequentativa, prima littera longa promimus? & contrà, *dictito*, ab eo verbo quod est, dico, correptè dicimus? num ergo potius *actito* & *actitavi* producenda sunt? quoniam frequentativa fermè omnia eodem modo in prima syllabâ dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronunciantur, sicut *lego*, *lectus*, *lectito*, facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *scribo*, *scriptus*, *scriptito*; *moveo*, *motus*, *motito*; *pendeo*, *pensus*, *pensito*; *edo*, *esus*, *esito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *gestus*, *gestito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. sic igitur, *actito*, productè in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est, ago, & *actus*.

C A P. VII.

De conversione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die, deque fidibus iis temporibus ictu alieno sonantibus.

Vulgo & scriptum & creditum est folia olearum arborum brumali & solstitiali die converti; & quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra fieri

fieri atque exponi ad oculos & ad solem. quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus ita esse prope modum visum est. sed de fidibus rarius dictu & mirabilis est. quam rem & alii docti viri & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo satis compertam esse, satisque super ea constare affirmat; nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

C A P. VIII.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententia.

VERUM est profectò, quod observato rerum usu sapientes viri dixerunt, multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. multa enim desiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quisquis igitur multa habens cavere atque prospicere velit ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse non quæstu; & minus habendum esse ut minus desit. Hanc sententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam inclusamque verbis his paucissimis: πὸν γὰρ μὲν ἰών καὶ πεντακισχίλιων χλαμύδων δεόμηνον ἔκ ἐστι μὴ πλεονόν δεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμηνον, ἀφελῶν ὧν ἔχω, ἄρκυμαι οἷς ἔχω.

C A P. IX.

Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias, deque his Homeri versibus; quos Virgilius vertisse aut bene apteque aut improspere existimatus est.

QUANDO ex pœmatis Græcis vertendæ, imitandæque sunt insignes sententiæ, non semper ajunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta sunt,

funt, modum vertamus. perdunt enim gratiam pleraque, si quasi in vita & recusantia violentius transferantur. scite ergo & considerate Virgilius, quum aut Homeri aut Hesiodi aut Apollonii aut Parthenii aut Callimachi aut Theocriti aut quorundam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expressit. Sicuti nuperime apud mensam quum legerentur utraque simul Bucolica Theocriti & Virgili, animadvertimus reliquisse Virgilium, quod Græcum quidem mirè quàm suave est, verti autem neque debuit neque potuit. sed enim quod substituit, pro eo quod omiserat, non abest, quin jucundius lepidiusque sit:

Βάττις καὶ μάλοισι τ' αἰπόλον αἰ Κλεαρέα

Τὰς αἴγας παρελὼντι, καὶ ἀδύ τι ποπωυλιάσδει.

Malo me Galatea petit, lasciva puella:

Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus cautè omis-
sum, quod est in Græco versu dulcissimum.

Τίτυρ' ἐμὴν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκει τὰς αἴγας,

Καὶ ποτὶ τῶν κρήναν ἄγε Τίτυρε. ἢ τ' ἐνόρχαν

Τὸν Διευκὲν κνάκωνα φυλάσσει, μὴ τὸ κρήνην.

quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba herclè non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis. hoc igitur reliquit, & cetera vertit non infestiviter: nisi quòd caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latinè caper dicitur, qui excastratus est.

Tityre dum redeo, brevis est via, pasce capellas:

Et potum pastas age Tityre: & inter agendum,

Occursare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis sententiis loquor, memini audisse me ex Valerii Probi discipulis, docti hominis & in intelligendis pensstandisque veteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere, nihil quicquam tam improspere Virgilium ex Homero vertisse, quàm

versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

Οἷη δ' Ἀρτεμις εἶσι καὶ ἔρεθ' ἰοχέαιροι
 ἢ καὶ Τηύχου παρμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,
 Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείης ἐλάφοισι.
 Τῆ δέ θ' αἶμα νόμφαι, κέρα διὸς αἰγλόχοιο,
 Ἀχρονόμοι παύζεσι. γέγηθε δέ τε Φρένα Λητώ.
 Πασίων δ' ὑπερ ἤγε καρὴ ἔχθ' ἠδὲ μέτωπα,
 Ρῆα δ' αἰερνώτη πέλεται. καλαὶ δέ τε πάσαι.

Qualis in Eurota ripis aut per juga Cynthi
 Exercet Diana choros: quam mille secata
 Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
 Fert humero, gradienisque deas supereminet omnes,
 Latone tacitum pertentant gaudia pectus.

Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quòd apud Homerum quidem virgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis rectè atque commodè confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque incessu serio, *instans operi*, sicut ipse ait, *regnisque futuris*, nihil ejus similitudinis capere possèt, quæ lusibus atque venatibus Dianæ congruit; tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apertèque dicit; Virgilius autem, quum de venatu deæ nihil dixisset, pharetram tantùm facit eam ferre in humero, tamquam si onus & sarcinam: atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem Λητώ gaudium gaudeat genuinum & intimum, atque in ipso penetrali cordis & animæ vigen (siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε Φρένα Λητώ) ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quasi in summo pectore supernantia. nescire enim sese quid significaret aliud, *pertentant.*

peritentant. præter ista omnia, florem ipsius totius loci Virgilium videri omisisse; quòd hunc Homeri versum exiguè secutus sit.

Ῥεῖα δ' ἀεργνώτη πέλεται. καλαὶ δ' ἐτε πῶσι.

quando nulla major cumulatioque pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd una inter omnis pulchritas excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

C A P. X.

Quòd *Annaeus Cornutus* versus *Virgilii*, quibus *Veneris* & *Vulcani* concubitum pudicè opertèque dixit, reprehensione spurca & odiosa inquinavit.

ANnianus pœta & plerique cum eo ejusdem Musæ viri summis affiduisque laudibus hos *Virgilii* versus ferebant; quibus *Volcanum* & *Venerem* junctos mixtosque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam tralatione verborum quum ostenderet demonstraretque, protexit. sic enim scripsit:

— ea verba locutus

Optatos dedit amplexus; placidumque petivit

Conjugis infusus gremio per membra soporem.

minus autem difficile esse arbitrabantur in istiusmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam signo demonstrantibus, sicuti *Homerus* dixit:

Παρθενικῶ ζώνῳ, καὶ λεπτεροῖο θεσμῶν, & ἕρα φιλοτήσια.

Τὸν μὲν αἶρ' ἐν τετήποισι καὶ δυνάσσει' ἐν λεχέεσσιν.

tot verò & tam evidentibus ac tamen non prætextatis, sed puris honestisque verbis venerandum illud concubii pudici secretum neminem quemquam alium dixisse. sed *Annaeus Cornutus*, homo sanè pleraque alia non indoctus neque imprudens, in secundo tamen

men librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudem insulsa nimis & odiosa scrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probasset, & satis circumspectè factos esse versus dixisset; *membra* tamen, inquit, paulo incautiùs nominavit.

C A P. XI.

De Valerio Corvino; & unde Corvinus.

DE M. Valerio, qui Corvinus appellatus est ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. ea res prorsus admiranda sic profectò est in libris annalibus memorata. Adolescens tali genere editus, Furio & Appio consulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum Pomptinum infederant: instruebanturque acies à consulibus de vi ac multitudine hostium satis agentibus. dux interea Gallorum, vasta & ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, grandia ingrediens & manu telum reciprocans incèdebat: perque contemtum & superbiam circumspiciens despiciensque omnia venire jubet & congregari, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, cæteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à consulibus ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur intrepidè modestèque obviam: & congregiuntur, & consistunt, & conferebantur jam manus; atque ibi vis quædam divina fit. corvus repentè improvisus advolat, & super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit. insilibat, obturbabat, ungibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat; atque, ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. sic tribunus, spe-

stante

Etante utroque exercitu, & sua virtute nisus & opera alitis propugnatus, ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit *Corvinus*. id factum est anno quadringentesimo quinto post Romam conditam. Statuam Corvino isti divus Augustus in foro suo statuendam curavit. in ejus statuæ capite corvi simulachrum est rei pugnæque, quam diximus, monumentum.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca & adversa dicuntur.

UT *formidolosus* dici potest & qui formidat & qui formidatur; ut *invidiosus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *suspiciosus*, & qui suspicatur & qui suspectus est; ut *ambiciosus*, & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratiosus*, & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laboriosus*, & qui laborat & qui labori est; ut pleraque alia hujuscemodi in utramque partem dicuntur: ita *infectus* ancipiti quoque significatione est. nam & is *infectus* appellatur, qui malum infert cuiquam; & contrà, cui aliunde impendet malum; is quoque *infectus* dicitur. sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. sic adèd multi loquuntur, ut *infectum* dicant inimicum atque adversum. alterum autem illud ignorabilius obscuriusque est. quis enim è medio facile dixerit, *infectum* esse, cui alter *infectus* est? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Plancio scripsit, vocabulo hoc sic usus est: *Dolebam, inquit, iudices, & acerbè ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infectior, quod is meam salutem atque vitam sua benivolentiâ, prasidio custodiaque texisset.* Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus, atque ita in Nigidianis scriptum invenimus. *Infectum à festinan-*

do dictum. nam qui instat, inquit, alicui, eumque properans urget, opprimeretque eum studet festinatque; aut contra de alicujus periculo & exitio festinatur: is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminetia fraudis, quam vel facturus cuipiam vel passurus est. Ne quis autem de suspicioso, quod supra posuimus, & de formidoloso in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de suspicioso apud M. Catonem de re Floria, ita scriptum: *Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locavisset, & si fabulosus & suspiciosus fuisset; vim in corpus liberum non equum censuere afferri.* suspiciosum enim Cato hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem, qui formidatur, Sallustius in Carilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus.* Item C. Calvus in poematis, *laboriosus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

Durum, inquit, rus fugis & laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,

Æcastor, inquit, multum somniculosum: & Cinna in poematis;

Somniculosam ut Pœnus aspidem Pſyllus.

Metus æquè & *injuria*, atque alia quædam id genus, sic utroqueversum dici possunt. nam *metus* hostium rectè dicitur, & quum timent hostes & quum timentur. itaque Sallustius in historia prima, *metum Pompeji* dixit, non quod Pompejus metueret (quod est usitatus) sed quòd metueretur. Verba hæc Sallustii sunt: *Id bellum excitabat metus Pompeji victoris Hiempſalem in regnum restituentis.* Item alio in loco: *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit. Injurias* itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. illud etiam

etiam dictum à Virgilio eandem habet formam communicatæ ultrò & citrò significationis :

— *Et vulnere, inquit, tardus Ulyxi.*

quum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. *Nescius* quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. sed super eo *qui nescit* frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est, *quod nescitur*. *ignarus* æquè utroqueversum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente :

Quæ in locis nesciis nescia spe sumus. Sallustius :

More humana cupidinis ignara visundi. Virgilius:

— *Ignarum Laurens habet ora Mimanta.*

C A P. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T Manlius summo loco natus adprimèque nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum est Torquato. causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro induvias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quid hostis & quod genus & quàm formidandæ vastitatis, & quantum insolens provocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium purissimè atque illustrissimè simplicique & incomta orationis antiquæ suavitate descripsit. quem locum ex eo libro Favorinus philosophus quum legeret, non minoribus quati afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat, quàm si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, adscripsi. *Quum interim Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit: qui & viribus & magnitudine & adolescen-*

adolescentia simulque virtute ceteris antistabat. is maxime
 prelio commoto atque utrisque summo studio pugnantibus
 manu significare cepit, utrinque quiescerent pugna. facta
 pausa est. extemplo silentio facto cum voce maxima concla-
 mat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret. nemo
 audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies.
 deinde Gallus irridere atque linguam exertare id subito
 perditum est cuidam T. Manlio summo genere nato,
 tantum flagitium civitati accidere, ex tanto exercitu nemi-
 nem prodire. is, ut dico, processit: neque passus est vir-
 tutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari, scuto pedestri
 & gladio Hispanico cinctus contra Gallum constitit. metu
 magno ea congregatio in ipso ponte, utroque exercitu inspe-
 ctante, facta est. ita, ut ante dixi, constitit: Gal-
 lus sua disciplina scuto projecto cantabundus: Manlius a-
 nimo magis quam arte confusus, scutum scuto percussit,
 atque statum Galli conturbavit. dum se Gallus iterum eo-
 dem pacto constituere studet, Manlius iterum scutum scuto
 percussit, atque de loco hominem iterum dejecit: eo pacto
 ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus
 hausit: dein continuo humerum dexterum eodem concessu
 incidit, neque recessit usquam, donec subvertit, ne Gal-
 lus impetum isti haberet. ubi eum everit, caput praececidit:
 torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum
 imponit, quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt
 cognominati. Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam
 Quadrigarius descripsit, imperia & aspera & immitia
 Manliana dicta sunt: quoniam postea, bello adversum
 Latinos quum esset consul, filium suum securi percussit;
 qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret interdicto,
 hostem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

CAP. XIV.

Quod idem *Quadrigarius*, hujus facies, patrio casu probe & Latine dixit, & quedam alia apposita de similibus vocabulorum declinationibus.

Quod autem supra scriptum est in *Q. Claudii* verbis, propter magnitudinem atque immanitatem facies; id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus; atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. sic enim pleraque ætas veterum declinavit, hæc facies, hujus facies, quod nunc propter rationem grammaticam faciei dicitur. corruptos autem quosdam libros reperi, in quibus, faciei, scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, obliterato. Meminimus & in *Tiburti* bibliotheca invenire nos in eodem *Claudii* libro scriptum utrumque, facies & facii. sed, facies, in ordine scriptum fuit, & contra per *ii* geminum, facii. neque id abesse à quadam consuetudine prisca existimavimus. nam & ab eo quod est *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod est *hæc famæ* tam *hujus famii* dixerunt. *Q. Ennius* in sextodecimo annali *dies* scripsit pro *diei* in hoc versu:

Postrema longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoque affirmat *Cæsellius* in oratione, quam pro *P. Sestio* fecit, *dies* scripsisse, pro *diei*. quod ego impensa opera conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut *Cæsellius* ait, scriptum inveni. verba sunt hæc *Marci Tullii*, *Equites verò daturus illius dies pœnas*. quocirca factum herclè est, ut facile iis credam, qui scripserunt idiographum librum *Virgilio* sese inspexisse, in quo ita scriptum est: *Georg. l. 203.*

Libra dies somnique pares ubi fecerit horas.

id est, *Libra diei somnique*. sed sicut hoc in loco *dies* à *Virgilio* scriptum videtur; ita in illo versu nihil dubium est, quin *dii* scripserit pro, *diei*: *Aeneid. VIII. 870.*

Munera letitiamque dii —

quod imperitiores, *dei*, legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes. sic autem *dies dii* à veteribus declinatum est, ut, *fames fami*, *perniciēs pernicii*, *progenies progenii*, *luxuries luxurii*, *acies acii*. Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Karthaginensi composuit, ita scripsit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa*. Lucilius in quintodecimo: *Rugosum atque fami plenum*. Sisenna in historiarum libro sexto. *Romanos inferendæ pernicii causa venisse*. Pacuvius in Paulo:

Pater supreme nostræ progenii patris.

Cn. Matus in Iliadis XXI.

Alterâ pars acii vitassent fluminis undas.

idem Matus in tertio & vicésimo.

An maneat specii simulachrum in morte silentium.

C. Gracchus de legibus promulgatis; *Ea luxurii causa ajunt institui*. & ibidem infra ita scriptum est: *Non est ea luxuries, quæ necessario parentur vitæ causa*, per quod apparet eum, ab eo quod est *luxuries, luxurii* patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roscium defendit, *pernicii*, scriptum reliquit. verba hæc sunt. *Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus*, aut *facies* ergo in casu patrio, aut *facii* Quadrigarium scripsisse existimandum est. *facie* autem in nullo veteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi, qui purissimè locuti sunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, sed *facie* dixerunt. Lucilius in Satiris:

Primum, inquit, facie quod honestatis accedit.

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligat, atatis facieque tuæ se

Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

sunt tamen non pauci qui utrobique *facii* legant. sed C. Cæsar in libro de analogia secundo, *hujus die & hujus specie,*

specie, dicendum putat. ego quoque in Jugurtha Sallustii summæ fidei & reverendæ vetustatis libro, *die*, casu patrio scriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua*. non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut, *die*, dictum quasi, *ex die*, existimemus.

C A P. XV.

De genere controversiæ, quod Græcè ἀμφοτέρωθεν appellatur.

CUM Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus æstivarum, decedere ex urbis æstu volentes Neapolim concesseramus. atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus, cum utriusque linguæ magistris meditans & exercens ad causas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti sese audiat declamantem. ite auditum Julianus, imusque nos cum eo. simul introit adolescens; & præfatur arrogantius & elatius quàm ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controversias. aderat ibi nobiscum Juliani sectator, juvenis promptus, & proficiens, & offendens jam in eo quòd ille apud Juliani aures in præcipiti stare & subitanea dictione periculum sui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controversiam parum consistentem, quod genus Græci ἀμφοτέρωθεν vocant; Latine autem id non nimis incommodè *inexplicabile* dici potest. ea controversia fuit hujuscemodi: *De reo septē judices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum septem judices cognovissent; duo censerunt reum exsilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. petitur ad supplicium ex sententia unius judicis: & contradicit.* hac ille audita nec considerata, neque aliis, ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate in eandem hanc controversiam principia nescio quæ dicere, & involucria sensuum verborumque volumina vocumque turbas fundere; cæteris omnibus ex cohorte

ejus, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus; Juliano autem malè ac miserè rubente & sudante. sed ubi deblateratis versuum multis milibus finem aliquando fecit, egressisque inde fumus; amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. atque ibi Julianus festivissimè, *Nolite querere*, inquit, *quid sentiam: adolescens hic sine controversia disertus est.*

C A P. XVI.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀνερπείφον Græci dicunt.

Plinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. is libros reliquit, quos *Studiosorum* inscripsit; haud mediis fidiis usquequaque aspernandos. in his libris multa variè ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis controversiis, lepidè argutéque dictas putat. sicut hanc quoque sententiam ponit ex hujuscemodi controversia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. is deinde, cuja uxor fuerat, fortiter fecit. repetit eandem. contradicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte posterioris viri fortis uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: *Si placet lex, redde; si non placet, redde.* Fugit autem Plinium sententiolam istam, quam putavit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græcè ἀνερπείφον dicitur. & est vitium insidiosum & sub falsa lemmatis specie latens. nihilo enim minus converti ex contrario id ipsum adversus eundem potest: atque ita à priori illo viro forti dici. *Si placet lex, non redde: si non placet, non redde.*